

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Primam Secundæ, & Secundam Secundæ Summæ
Theologiæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

6 vtrum voluntas possit esse subiectum virtutis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72759](#)

beatissimū perficere in potentia. A. & actū eius adīcū opus illud male cōsummabitur a potentia. B. oportet ergo, si virtus illa debet illud opus bonum sic redere, ut nō relinquitur quod sit malus, quod sit in potentia cōsummatio operis, ut in subiecto. Secundum est pro int̄nore, q̄ virēs interiores apprehensio[n]es duplificari lūniārū. Primo secundum natūram, & sic a natura & non a virtute, nec habito determinantur. Also modū tū subiectū rationis & quod ordinantur ad intellectus perfeccio[n]em, propter quod ipsi habitus qui sunt in his partibus, sunt preparatoriū ad intellectus actum, & non tū perficiuntur ad proprios actus secundum tē: sed in litera dicuntur, quod cognitio veri ad quam ordinatur omnis virtus bonam cognitionis faciens, consummatur in intellectu tanquam & q̄ sum: & proprie[...] in his virtibus nulla sit virtus.

ibidem s. & Nonne-
tū. huius & q̄. Quod
circumst. & q̄. Quid
s mora-
udentia
ibidem s. &
e Nomin-
ione, que
re articu-
lū. rimū.
repugnat,
is habitu-
s & q̄. s. &
fit alter-
illa, que
mātū. ad quod
in poni-
tū. Et re-
dāndū. s. &
ad id tem-
pus finitū
non con-
tinuit
ad uitru-
sum per-
mē, ut
iter disti-
nū. s. &
fit si epi-
s. & quod po-
s. fit co-
rum a po-
tū. s. &
ur in poni-
tū. s. &
s. illa. s. &
beat.

Super Questionis 16. Articulum sextum.

ARTICULUS VI.

Vrum voluntas possit esse subiectum virtutis.

AD SEXTUM sic proceditur. Vr. q̄ voluntas non sit subiectum aliquius virtutis. Ad id enim quod conuenit potētia ex ipsa ratione potētiae, nō requiritur ali-

A quis habitus: sed de ipsa rōne voluntatis cū sit in ratione fīl Philof. in 3. de anima, * est q̄ tendat in id quod est bonum secundum rationē, ad quod ordinatur omnis virtus: quia vnumquodque naturaliter appetit proprium bonum. virtus enim est habitus per modum nature consentaneus rōni, vt Tullius dicit in sua Rhet. † ergo voluntas non est subiectum virtutis.

P 2 Præt. Omnis virtus aut est intellectualis, aut moralis, vt dicitur in 1. & 2. Ethic. * sed virtus intellectualis est sicut in subiecto in intellectu, & rōne, non aut in voluntate: virtus autē moralis est sicut in subiecto in irascibili & cōcupiscibili, quae sunt irrationales per participationem. ergo nulla virtus est in voluntate sicut in subiecto.

P 3 Præt. Omnes actus humani, ad quos virtutes ordinantur, sunt voluntarii. si igitur respectu aliquorū humanorum actū sit aliqua virtus in voluntate, pari rōne respectu oīum actuum humanorū erit virtus in voluntate. aut ergo in nulla alia potentia erit aliqua virtus, aut ad cūdēm actū ordinabuntur duæ virtutes: quod videtur inconveniens. voluntas ergo non potest esse subiectum virtutis.

SED CONTRA est, q̄ maior perfectio requiriatur in voluntate, q̄ in moto: sed voluntas mouet irascibile & cōcupiscibile, multò ergo magis debet esse virtus in voluntate, q̄ in irascibili & cōcupiscibili.

RESPON. Dicendum, q̄ cum per habitum perficiatur potentia ad agendū, ibi indiget potētia habitu perficiēte ad bene agendū, q̄ quidem habitus est virtus, ubi ad hoc nō sufficit propria ratio potētiae. Oīis autē potētia propria ratio attendit in ordine ad obiectū. unde cū, sicut dictū est, obiectum voluntatis sit bonū rōnis uoluntati proportionatum, quantū ad hoc nō indiget voluntas uirtute perficiēte: sed siq̄d bonum immineat homini uolentū, qd excedat proportionē uolentis siue quantū ad totā specie humanā, sicut bonū diuinū, qd transcedit limites humanae naturae, siue quātum ad individuū, sicut bonū p̄ximi, ibi uoluntas indiget uirtute. Et ideo hm̄i uirtutes, quae ordinant affectum hōis in Deum, uel in proximum, sunt in uoluntate sicut in subiecto, ut charitas, iustitia, & huiusmodi.

AD PRIMVM ergo dicendū, q̄ ratio illa habet locum de uirtute, quę ordinat ad bonum proprium ipsius uolentis, sicut temperantia. Prima Secundæ S. Thomæ.

proximi: & aliquis

scilicet respectu boni proprii, dubiū occurrit ex Scoto in tertio sententiārum, dicit. 33. contrā secundam partem, putat enim quod temperantia & fortitudo in uoluntate sunt, & ibi propriæ virtutes: in concupiscibili.

Lib. 1. de in-
tentione in
fol. 4. ante
sciem lib.

Li. 2. de in-
tentione in
fol. 4. ante
sciem lib.

li autem & irascibili nō sunt propriæ virtutes: sed de hoc quantum ad concupiscibilem & irascibilem sp̄cūlāt, trā-
stāimus. vnde re-
linquuntur quantū ad
voluntatem dispare
rationes & conclusiones.

¶ Est igitur dubium

circa rationem allata-

in litera ad proba-

bandū quod in uolun-

tate non sit ali-

qua virtus ad pro-

prium volentis bo-

nū. Primū, quia fal-

sum videtur, quod

voluntas ex proprii

ratione fit sufficien-

ter determinata ad

bonum rationis. P-

riprimum volentis: quia

si sic esset, uoluntas

ut in pluribus, fal-

tem eligeret tale bo-

num rationis: & nur-

sus prompte, faciliter,

& delectabiliter

tales bonum eligeret;

& rursus ad tale bo-

num eligeret ad-

deinde modo de-

determinata esset: hac

sit falsa, ergo. Se-

quela probatur: quia

determinatio naturae

excludere habitum,

supplet, quicq̄d da-

ret habitus in subiec-

to apto nato: & tan-

to melius, quanto

habitū miratur na-

turam: & non econ-

uerio, falsitas autem

consequens experien-

tiā probatur: nā

in nobis ipsi hāc

experimur. Et ratio-

ne confirmatur: quia

si voluntas esset ex

propria ratione de-

determinata ad tale bo-

num, non opus ei-

set continentia ha-

bitu in voluntate. Si

enim voluntas ex se

magis, aut æque de-

determinata esset ad bo-

num tale, ac si habe-

ret habitū virtutis,

& habendo habitū

virtutis, puta,

temperantia, non ege-

ret continentia, ergo

inclinata ex propria

ratione non eget

continentia: sed per

te eget continentia.

ergo voluntas non

est subiectum

virtutis.

P 2 et

QVAEST. LVI.

LVI ARTIC. VI.

Et ex se inclinata ad tale bonum. Deinde dubitatur, quia si voluntas determinata ex propria ratione, est ad bonum rationis, ergo nec virtus iustitia in ea est. Probat sequela: quia bonum iustitia est secundum rationem; & est proprium exercitii iustitiae, iustitia enim bonum reddit habentem, & opus eius bonum. Deinceps arguit Scotus, quia cum iustitia sit virtus moralis, & in voluntate, rationes que militant de voluntate & virtute moralis, non concludunt. Præterea voluntas est indeterminata non solum ad opposita obiecta, sed modos agendi, scilicet recte & non recte, ergo eget inclinatione ad facta agendum, & haec est virtus. Præterea voluntas non magis est determinata ad unum, quam intellectus, ergo ex frequentibus rectis electionibus generatur in ea virtus, sicut intellectus ex frequentibus actibus. Præterea voluntas non facile, prompte, & delectabiliter habet sine virtutibus habitu, ergo eget virtutem. Sequela patet, & antecedens probatur in viuendo super conuersio, qui difficultatem patitur in perseverando: quia non habet habitum acquisitum virtutis.

¶ Ad hoc dicuntur, quod cum naturaliter amabile sit bonum, unicuique autem proprium, ut experientia testatur, conueniens est, ut voluntati, quæ appetitus est rationalis, amabile sit naturaliter & bonum, & bonum proprium. Cum autem apud Dionysium 4. cap. de diu. nom. bonum habentis sit secundum rationem esse, & hoc non conuenienti habenti secundum appetitum sensuum, oportet quod conueniat secundum appetitum rationalem. bonum enim appetitus aliquius obiectum constar est. Igitur obiectum voluntatis est bonum rationis, & si huc addatur proprietas, concludetur quod proprium bonum secundum rationem est naturale obiectum voluntatis, ac p. r. hoc voluntas est ex propria natura inclinata ad proprium bonum secundum rationem. & quia rationis medium in passionibus concupisibilis & irascibilis non est alienum, sed proprium bonum secundum rationem ipsius habentis passiones: ideo naturaliter voluntas habentis passiones, qualis est voluntas humana, ex se determinata est ad tale bonum. Sed adhuc, quod aliud est voluntatem esse naturaliter inclinatum quantum est ex se ad proprium voluntatis bonum secundum rationem: & aliud est voluntem esse naturaliter inclinatum ad hoc, primum enim sonat in voluntate tantum talem determinationem: secundum simpliciter. Et tanta est inter haec distantia, ut ex hac radice omnia fere solida sint, ut nunc videbitur. Si enim volens, puta, Sordes esset determinatus, ita quod non egeret habitu ad mediū rationis in passionibus, pronus esset ad opera temperatæ & fortitudinis, sicut temperati & fortes; sed quoniam prout sunt in malum ab adolescentia sua sensus hominum, & caro concupiscit aduersus spiritum, non simpliciter, sed in voluntate tantum inclinatio haec ad tale bonum ponitur. Et quoniam exercitatio hominis in his medijs non sit sola voluntate, sed cōcurrente parte sensuum naturaliter secundum se inclinata ad concupisibile fine rationis fratre: ideo non sequitur ex illa inclinatione in voluntate, quod ut in pluribus eligamus talia bona, aut quod prompte, faciliter, & delectabiliter, & quod recte semper voluntas ad huiusmodi se habeat: sed bene sequitur cum hac specificatione, quod voluntas quantum est ex se recte se habet ad huiusmodi ut in pluribus, eligeret talia bona & prompte, faciliter, arque delectabiliter. Ad id uero, quod de continencia obicitur, dicitur quod continentia non eger voluntas, ut inclinet in quantum in se est in tale bonum, sed ut resistat insurgebitibus passionibus sensuum appetitus. Et si contra hoc infetur, quia per eundem habitum potentia aliqua inclinatur in unum oppositorum, & reliquo resistit: & rursum naturalis determinatio non est minor efficacitatem, quam determinatio habitus. Constat autem quod si voluntas eger habituata, non eger continencia ad resistendum. ergo: respondetur ordine retrogrado, quod determinatio natura non est minus efficax, quam determinatio habitus. Est tamen minus faciens & explicans opus suum, quam determinatio habitus acquistus. & in promptu causa est: quia acquisitus habitus in ipsa acquisitione expulit insurgenzias contraria; naturalis autem determinatio non, unde assimilatur habitus in uno possumus quam acquisito. Ad primum autem dicitur, quod voluntas sumitur duplicitate. Vno modo, ut coniuncta contrario appetitu sensu: & quod quemadmodum ipsa secundum se est determinata ad tale bonum, ita secundum se est potens resistere contrario obiecto. Et quod quemadmodum ipsa ut coniuncta contrario appetitu, non est determinata ad tale bonum, pro quanto impeditibilis est attendens in tale bonum, ad quod est ex se inclinata ita, ut sic eger habitu ad resistendum huiusmodi

F impedimentis. Et si hic infetur, quia voluntas ut iuncta appetitu sensu est determinata ad bonum in passionibus appetitu sensu per te: & voluntas ut iuncta appetitu sensu, ergo habitu ad resistendum passionibus etiam per te, ergo falsum est, quod voluntas est ex se determinata ad tale bonum, & iuncta sen-

fui eger habitu: sed

ut iuncta appetitu

sensu habet vice

que, & sic omni

ruunt. Probat al-

ium, quia vo-

luntas separata non

est determinata ad

bonum, eligendam in

passionibus, ut patet

in angelis, & ex ra-

tione: quia non est

proprium bonum uolentis. Respondeatur, quod falsum afflui-

tur quod ad hoc, quod uoluntas ut iuncta sensu determinata ad

bonum in passionibus. Aliud est enim dicere: Voluntas ut iun-

cta sensu habet inclinationem ad bonum proprium passionis:

aliud est dicere, Voluntas ut iuncta sensu habet, quod inclina-

tiu sua naturalis terminatur ad bonum in passionibus. Primum

enim significat quod coniunctio voluntatis ad partem sensuum

fit ratio, q. uoluntati conuenient inclinatio talis. Secundum autem

quod coniunctio non fit ratio, quod inclinatio conuenient, sed q.

inclinatio quam habet terminatur ad tale bonum, & primum

quidem falsum est, formaliter loquendo: secundum autem veri-

um. Ad cuius evidenter scito, quod uoluntati humana ex suo

genere conuenient, quod naturaliter inclinatur in proprium bonum

nam iuri, quam voluntatis superius in q. r. patet. Hoc enim com-

mune est omni uoluntati: sed quod proprium bonum sit in ali-

H materia, scilicet in passionibus uolentis, hoc est ex coniunctione voluntatis ad partem sensuum: unde inclinatio ipsa uoluntatis in proprium bonum secundum rationem in quaenam materia, est ei naturalis ex propria ratione: sed q. hæc sua inclinatio minorem ad bonum in passionibus sensuum habentis uoluntatem, est ex coniunctione uoluntatis ad partem sensuum. Est igitur uoluntate nostra, quantum ex parte uoluntatis est, sufficiens datu[m] ministratio ipsius ad proprium bonum: ac per hoc ad bonum secundum rationem ipsius uolentis: & cù hoc ex coniunctione ad partem sensuum fortius necessitatem habitus ad resistendum contrarij, quibus iungitur: & hoc intelligi futurando continentia esse in uoluntate, quod inferior discussetur. Si enim cotinencia ratione ponitur, pater q. nulla est difficultas in proposito: & cù utrum disputationem hanc habes, eni[m] est dictio conclusio non tenetur, multa tamen alia vera, & certa in ea dicta tenendum.

¶ Ad secundum terro dicitur, q. ibi est aquitatio de bono in-

stitia obiectu, que formaliter. Ad bonum enim iustitia obiectu

non naturaliter inclinatur uoluntas: quia non est proprius, sed al-

terius, iustitia enim in his quæ sunt ad alterum est, & de calore

& f. ratione de bono est sermo, cum dicitur, q. quia potest

naturaliter inclinatur in aliquid bonum, non eger habitu uolentis

potentia enim ut sit, obiectum per se primo recipit, & habens

operarius de quo est sermo, & uirtus obiectum relipicit, nec

uirtus est uirtus, nec habitus habitus, obiectu autem procedit de

bono iustitia formata, quod est formale ipse habitus iustitia,

ad quod conatur poterant inclinari non mediante alio habitu,

ut patet. Hoc enim est commune omni uirtuti: illud autem non

est commune omni obiecto uirtuti, ut patet.

¶ Ad obiectiones autem ex Scoto sumptas, non quod ipse affir-

rat eas contra S. Thom. sed quoniam ipse, ut dictum est, differ-

tia a S. Thom. & has rationes contra oppositum positionem af-

fert, quies rationes licet non sint nostrar, ueritatem in Nostri

canti fint, proderunt. Ad primam ergo dicuntur, quod rationes

militantes de moralibus uirtutibus circa passiones, non militant

de iustitia: quia bonum illarum est proprium uolentis, uirtus ve-

ro alterum. Ad secundam dicuntur, quod quia bonum rationis in

passionibus est medium secundum rationem, & non secundum ra-

tionem in passionibus, ut patet in 3. Ethicor. & medium rationis non

attenditur secundum quantitatem intensitatem solam, sed secun-

dum omnes circumstantias, scilicet quando oportet, ubi, proper

quid &c. & in hoc manifeste includitur recte eligere: ideo mo-

luntas determinata ex propria ratione ad bonum secundum ra-

tionem in passionibus est eo ipso eodem modo determinata ad

recte eligere, eiusdem enim rationis est inclinatio ad utrinque &

defectus in altero alteri defectum inducit. Ad tertium dicuntur, q.

est manifeste sophisma, concessio enim, sicut uerum est, quod in

uoluntate ex frequentibus rectis electionibus sit habitus uolentis,

non sequitur: ergo ex frequentibus electionibus rectis circa ca-

tem materiali, scilicet passiones proprias sit in uoluntate habitus

uirtutis, ut patet. Et ratio Physica est: quia uoluntas non est de-

terminabilis ex se, sed determinata ad tale bonum, quod fre-

querenter eligit: habitus autem talis uirtutis non est nam si

ni

9.10.5. 1.1. prim.

nisi in subiecto aperto
nato, scilicet determina-
to.
¶ Ad quartum iam pa-
ter respondio, quod
super conuersus, quia
tum est ex parte uolu-
luntatis secundum le-
propre, faciliter eli-
geter bonum in pas-
sionibus: similiciter
autem ipse volens, dif-
fice eligit proper
habitus priores dere-
ctos. Nam enim di-
ctum est, quod incli-
natio haec uoluntatis
intrinsicam assimilatur
habituiu[m]o, quem
experimur non au-
ferre a nobis difficult-
atem bene operan-
di quantum quantum
est ex parte ipsius,
propre, faciliter, &
delectabiliter det ope-
rari.

*Super Quæst. quin-
quaginta et unam
articulum primum.*

IN articulo primo
quæsto, 57. ar. 1. re-
ponit ad primū,
habes Nouitiae distinc-
tionem de opere in-
teriori intellectus, &
extra eum à quo di-
citur operatiuum,
quod vocatur practi-
cum.

ARTICVLVS PRIMVS.

Vtrum habitus intellectuales speculatiui sint uirtutes.

AD PRIMUM sic proceditur. Videtur, quod habitus
intellectuales speculatiui non sint uirtutes.
Virtus enim est habitus operatiuum, ut supra dictum
est: sed habitus speculatiui non sunt operatiui, di-
stinguuntur n. speculatiuum a practico, i. operatiuo, er-
go habitus intellectuales speculatiui non sunt uirtutes.
¶ 2 Prat. Virtus estorum p[ro]p[ter]e que fit homo felix, sive
beatus, eo quod felicitas est uirtutis præmium, ut dicitur
in 1. Ethic. * sed habitus intellectuales non considerant
actus humanos, aut alia bona humana, per quæ
homo beatitudinem adipiscitur, sed magis res natu-
rales & diuinæ, ergo huiusmodi habitus uirtutes di-
ci non possunt.

¶ 3 Prat. Scientia est habitus speculatiuius: sed sciētia,
& uirtus distinguuntur sicut diuersa genera non sub-
alternam potita, ut patet per Philoso. in 4. Top. * ergo
habit[us] speculatiui non sunt uirtutes.

Sed contra. Soli habitus speculatiui considerant
necessaria, quæ impossibile est aliter se habere: sed
Philosoph. ponit in 6. Ethic. * quasdam uirtutes
intellectuales in parte animæ, que considerat nec-
ssaria, que non possunt aliter se habere. ergo habitus
intellectuales speculatiui sunt uirtutes.

Respon. Dicendum, quod cum omnis uirtus dicat
in ordine ad bonum, sicut supra dictum est: * dupli-
catione aliquis habitus dicitur uirtus, ut supra di-
ctum est. * Vno modo, quia facit facultatē bene ope-

Arandi; alio modo quia cum facultate facit etiam u-
sum bonum: & hoc sicut supra dictum est, pertinet
solum ad illos habitus, qui respiciunt partem appeti-
tuam, eo quod quis appetituam animæ est quæ facit uti
omnibus potentias & habitibus. Cum igitur habitus
intellectuales speculatiui non perficiant partem appeti-
tuam, nec aliquo modo ipsam recipiant, sed so-
lam intellectuam, possunt quidem dici uirtutes, in-
quantum faciunt facultatem bona operationis, que
est consideratio ueri: hoc enim est bonum opus in-
tellectus, non tamen dicuntur uirtutes secundo mo-
do, quia facientes bene uiri potentia, seu habitu. Ex
hoc enim quod aliquis habet habitum scientiae spe-
culatiua, non inclinatur ad utendum, sed sit potens
speculari uerum in his, quorum habet scientiam, sed
quod utatur scientia habita, hoc est mouente uolun-
tate. Et ideo uirtus, quæ perficit uoluntatem, ut chari-
tas uel iustitia, facit et bene uiri huiusmodi specula-
tiui habitibus: & secundum hoc est in actibus horum
habituum potest esse meritum, si ex charitate
fiant, sicut Greg. dicit in 6. Moral. * quod contempla-
tiva est maioris meriti, quam activa.

Circa primum queruntur sex.
¶ Primò, Vtrum habitus intellectuales speculatiui sint uirtutes.
¶ Secundo, Vtrum sint tres. scilicet, sapientia, scientia & intellectus.
¶ Tertio, Vtrum habitus intellectu-
alis, que est ars, sit uirtus.
¶ Quarto, Vtrum prudētia sit uir-
tus distincta ab arte.
¶ Quinto, Vtrum prudētia sit uir-
tus necessaria homini.
¶ Sexto, Vtrum ebulia, synesis,
& gnome sint uirtutes adiunctae
prudentiae.

Dicendum, quod uirtus est ali-
quorum dupliciter. Vno modo sicut obiectorum,
& sic huiusmodi uirtutes speculatiua non sunt eoru[m],
per quæ homo fit beatus, nisi forte secundum quod
ly, per, dicit causam efficientem, uel obiectum com-
pletæ beatitudinis, quod est Deus, quod est summum
speculabile. Alio modo est uirtus aliquorum sicut
actuum, & hoc modo uirtutes intellectuales sunt eoru[m]
p[ro]p[ter]e ho[m]i[n]i fit beatus, tum quia actus harum uirtutum pos-
sunt esse meritorii, sicut dictum est: * tunc est quia sunt
quædam inchoatio perfectæ beatitudinis, que in cō-
templatione ueri consistit, sicut supra dictum est. †

Dicendum, quod scientia diuiditur con-
tra uirtutem secundo modo dictam, que pertinet
ad uim appetituum.

ARTICVLVS II.

*Super Quæst. quin-
quaginta et r[ec]iuncula
secundam.*

*Vtrum sint tantum tres habitus intel-
lectuales speculatiui, scilicet, sapien-
tia, scientia, & intellectus.*

AD SECUNDUM sic procedi-
tur. Videtur, quod inconuenie-
ter distinguuntur tres uirtu-
tes intellectuales speculatiua, scilicet, sa-
piencia, scientia, & intellectus. Spe-
cies n. non debet conuidi gene-
ri, sed sapientia est quædam scientia, ut
dicitur in 6. Ethic. * ergo sapientia
non d[icitur] conuidi scientia in nu-
mero uirtutum intellectuallium.
¶ 2 Prat. In distinctione potentia-
rum, habituum, & actuum, quod at-
tingit secundum obiecta, attendit
principaliter distinctionem, quæ est se-
cundum rationem formalem ob-
iectorum, ut ex supradictis patet †
non ergo diuersi habitus debent
distingui secundum materiales

Prima Secunda S. Thomæ

*Iuf. q. 58. art.
7. cor. & 2. 2.
q. 4. ar. 8. co.
& q. 47. ar. 5.
co. & princ.
pl. ar. 2. cor.
& 2. cont. ca.
44. n. & uir.
9. 1. ar. 12. co.
& 2. ar. 13. cor.
lib. 6. eth. 6.*

7. 10. 5.

*per se notis deducen-
do conclusiones,
quod est scientia:
& ipsa per se nota*

P 3 prin-